

Paksi Endre Lehel VARÁZSLÓINAS KÉT ÉVEM A STÚDIÓBAN

visszaemlékezés PAUER GYULÁRA (1941-2012)

Most eggyel kevesebben vannak. 2005 és 2007 közt dolgoztam neki. Rítam Baksa Verának, hogy nincs állásom, mert az Ernst Múzeumból kirúgattam magam, neki pedig Gyula, hogy asszisztens kellene neki, merthogy *Cipők a Duna-parton* meg a műcsarnoki nagy retrospektív. Átmentem délután, elbeszélgettünk, másnapról ott dolgoztam, most a héten temettük.

Sűrű évek voltak, sokat öszültem bele, de az addigi kérdés: hol a művészet most (miután az egyetem alatt megoldódott a techno-partiban megleltén) arra váltott, hogy „min múlik a művészet?” S ahogyan az emlékmű megvalósult, abban igazolódott az, amit a pszeudo színpad műcsarnoki föltámasztásán Pogány Judit – mivel a pszeudo-színpadon aktorok és dokumentátorok vannak, és én voltam a gépirónő – vagy hatvannyolcszor elismételt: varázsló! Ők még a kaposvári évekből is ismerhették egymást, ha nem a Katonából, akkor Pauer már ismert színházi díszlettervező volt, nem kiállító képzőművész, aki tolja a karrierjét, hanem nagy hálózatot föntartó jelenség. Ennek szerves része volt a Stúdió, az Egyetem téren, egy tisztességesen is túlmutató századfordulós épület ötödikjén, ahol már csak ő volt lakó, illetve a lift még egy lakáshoz fölvitt, ott kisült, egy sztár: Gianni, az olasz étteremtulajdonos lakik. Neki még megvan a lakásában az a hatalmas félköríves tetőtér-ablak, ami a Stúdiónak is megvolt a sarkon, a Kecskeméti és a Károlyi kert sarkán. Ez az ablak nyilván még a háborúban, ha nem, '56-ban odaveszett, és helyette lett egy kis kímászóka egy furcsa kis erkélyszerűsége, ami – lévén, csak egy bádoggvályú volt – cigizésre és iratmegsemmisítésre volt leginkább alkalmas, mert még az utcára sem lehetett róla rálátni. Ide egy kis galériáról juthattál föl, ahol Emma illatos muskátlijainak sűrű szövevénye virult. Ez alatt volt a Stúdió szíve, egy perzsaszőnyegekkel kitépétázott nappali, hatalmas zongorával – amin gyakran Darvas Feri játszott – (a harmónium kint volt) és főleg P. É. R. Y. Puci festményeivel.

Az élet legvégét kaptam el ott, és nagyban hozzájárultam a fölszámolásához.

Itt ismertem meg Vető Jánoskát, műgyűjtőket, kereskedőket, szobrász- és médiainasokat, Juszuf járt föl nagyon sokat, akkor dolgoztak a *Párhuzamos monológok*on. Megismertem aztán könyvkiadókat, filmrendezőket, de a nagy bulik már nem voltak akkor, csak néhány kitarató barát, ivócimbora, és az etyeki bor, amiből hetente-havonta sok kannányi érkezett föl a lifttel. Csak fehéret, az nem hagy foltot. Festménnyel fizetett.

Egyből tudtam, amikor megrengett Budapesten is a föld, az Akácfa utcában, a negyediken, hogy ez most az, mert az Egyetem téren rendre, amikor a két metró a két vonalon egyszerre ért alá, minden remegni kezdett, a poharak csörömpöltek, és elmúlt az egész. Még működött a vonalas telefon, és papírból volt az archívum, noha egyik feladatomban a kaotikusan szervezett digitális dokumentáció kézben tartása is volt. Mivel az archívum ott volt kéznél a stúdióban, és Gyula soha nem hagyott semmit sem kidobni, ezért könnyűszerrel ki tudtam bogarászni azt a hat oldal hiányt, ami ahhoz kellett, hogy a Pauer-biblia végre kiadásra kerüljön, Anikó már húsz éve írta. Szentjóbby nevezte el így a könyvet, lévén kis híján 500 oldal, nagyobb, mint az A/4-es méret és az első száz példányt Gyula fekete keménykötésben, aranyozott éllel kérte. Szentjóbbytól – aki ugye Gyulán kívül a másik ember volt, aki a hetvenes években az Erdéllyel kiegészülő történet főszereplőként volt jelen a hetvenes évek második nyilvánosságában – származik a ceszaromán kifejezés is Gyulára, ami a vesztét is okozta.

Állítólag Galántaitól és Pauertől félt Aczél elvtárs egyedül.

Mindig megúsza. Nem idegeskedett, de nagyon föl tudta idegesíteni a kishitűség. Ezért gondolom nagy embernek, és varázslónak, hogy oké, hogy a koncept művész a konceptuális világban valamit alkot, de a művész/varázsló az, aki ide is hozza, ebbe a világba a vízióját, és ezt a *Cipők a Duna-parton* emlékműnél végigkövettem. Ahány hivatalon kellett ezt átverni. . . Ahányan támadták érte minden oldalról! (Kanadából még azt is megkaptuk, hogy „You killed them for the second time!”) És micsoda könnyű dolgunk volt, a kuncsorgó leveleinkkel alig támadtuk be csak a közt. elnököt, min. elnököt stb. A min. elnök meg is vette a tervet. Utólag visszagondolva, nagyon olcsón nagyon sok szavazatot szerzett – mint erre skót „hasznavehetetlen performanszművész” barátom

Az Egyetem téri Pauer Stúdió.

fölvívta naiv figyelmem. Ökumenét akart Gyula az avatásból, katolikus volt, s így azt gondolta, hogy a zsidó, református és evangélikus egyházak is mind-mind fölszentelik majd. Mindenki eljött, s ez egy külön esemény volt, az állam tartott hivatalos másik avatást, Vázsonyi Jánost hívtam, s fújta a *Dunapartont*, egyiptomi síratót. A mű idő- és jelenlétvarázslat, az új típusú időszemlélet – az örökké jelen lévő múlt és ránk szakadó jelen egyik korai megjelenése.

Meglett a *műcsős* kiállítás is – ügyeltem arra, hogy ebbe ne is folyjak bele, az egész építés alatt kétszer voltam a helyszínen, otthon tartottam a frontot – s a megítélt, ki nem fizetett pályázati pénzek nélkül – nem mintha az elég lett volna a ceszomán show-hoz – óriási személyi hitellel fölállt a kiállítás. Szentjóbó émelgett tőle. S igen, láthatóan több volt benne a szcenika, mint a koncept, de a meló nem volt elspórolva attól, hogy alapvetően látványra ment az egész. A zsebből fizetett megistenülés bezárt (kijött egy vékony elszámoló-példány oeuvre-katalógus – rajta kívül még három háború utáni művésznek van ilyenje Magyarországon, ami végképp botrány); a részleteket nem lehetett már fizetni, a munkatársakat, az én titkári fizetésemet sem, ezért kellett a jelzőtárgyát, azt az utánozhatatlan stúdiót eladni. Valami amerikai színész vette meg annyiért, amennyiért ma már egyáltalán nem tudná eladni.

Mivel én voltam a legyártás részleg egyik katonája, kvázi adminisztrátora, sokszor nem tudtunk beszélgetni, s mivel már túl volt sztrókokon, ezért gyakran esett meg, hogy az előző nap békésen leegyeztetett dolgokat szorgalmasan kezdtük megvalósítani, és iszonyatos botrány lett belőle, hogy mi az eget művelünk, nem! Nem titkolt előlem – titkár úr elől – semmit, társasági életébe szívélyesen bevont. Hol oroszlánként üvöltött, hol pedig maga volt a szelidség – kit kérdeztek, mire emlékszik. S min múlik a művészet? Hazardírozás. Belemegyünk projektekbe, hogy fogalmunk sincs, miből, csak azt, hogy hogyan és miért, de azt kétségbevonhatatlanul. Utálta a pénzt, hogy kell vele együtt dolgozni, csak a koncepció érdekelte, s hogy kijöjjön a valóságba, s ezért ész nélkül – ma úgy mondanánk, a megvalósíthatósági előtanulmányok semmibevevételével – pályáztunk, vittük az ügyeket. És csodák csodája, a dolgok készen lettek! A Kossuth-díjából mit vett? Brazil zöld gránittömböt a *Torinói Lepel Szobra* kő-változatához! Még a monográfia kijön, addig maradok, bírom idegekkel. Gyula rettegett ettől, ezért odázta, hiszen onnantól akár ő meg is halhat már. Bosszantotta ez a fordulat: „egyik legjelentősebb” – hiszen ezzel mit is mondtál, művészettörténész-kém? Van másik meg nyolcadik legjelentősebb? A könyv kijött ezer példányban; a koncept melók java részét megvásárolta a Paksi Képtár, Gyula még Berlinben is megistenült egyszer, majd az MTA-n is.

Szívből remélem, hogy ezzel a rövid szöveggel senkit sem sértek meg, de gondoltam, hogy a művészettörténet mindig a saját maga által kreált világ kifejezései körül forog, és sosem tudható meg belőle, hogy min is múlik a művészet – embereken, akiknek hite van, és maguk alá gyűrik az anyagot; s lehet, hogy teljességgel elviselhetetlen emberek, de nélkülük egyenesen kétségbeesítő.

Parallel - Kortárs Művészeti Magazin 2012 № 26

Leszták Tibor (1955 - 2008)

Kiadó: MU Színház Egyesület

Felelős kiadó: Erős Balázs

Szerzők: Fuchs Lívia, Gajdó Tamás, Halász Tamás, Königer Miklós, Matisz László, Paksi Endre Lehel, Turnai Tímea

Főszerkesztő: Halász Tamás

Szerkesztő: Varga Andrea

Fotók: Hamarits Zsolt (portrék, címlap), Dusa Gábor (előadás fotó, 6. oldal), Szpisják Attila (Jurányi épület fotó, 7. oldal), Ilovsky Béla (Jánoskúti Márta portréja, 45. oldal), Paksi Endre Lehel (52-53. oldal).

A címlapon Szász Dániel látható

Arculat, nyomdai előkészítés: Babarcsi Dalma

Nyomda: Bétaprint

Időszakos kiadvány

OKM lapnyilvántartási szám: 2.9./1437-1/2006.

Megjelenik: 1000 példányban

Fotóink, írásaink és grafikáink önálló szerzői jogi védelem alatt állnak.

Engedély nélküli másolásuk, felhasználásuk és utánzásuk jogszabályba ütközik és büntetőjogi felelősséggel jár.

A Parallel megjelenését támogatta: NKA Táncművészeti Kollégiuma

Köszönet a fotókért Kulcsár Viktóriának, Muskát Lászlónak, Fuchs Líviának, és Paksi Endre Lehelnek, valamint az archív fotókért és reprodukciókért az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetnek.

Külön köszönet a segítségért Laborczy Editnek.

A Parallel előző számai olvashatók a www.mu.hu weboldalon

MU Színház
1117 Budapest
Kőrösy J. utca 17.
Telefon: 209 4014, 209 4015
szinhaz@mu.hu, www.mu.hu